

Het Van Dam-orgel in Haastrecht

Op 17 oktober 2014 werd het Van Dam-orgel in de Hervormde Kerk in gebruik genomen na een restauratie, uitgevoerd door Slooff Orgelbouw te Lekkerkerk. Het was de tweede grote opdracht die Slooff uitvoerde na de overname van het bedrijf door Jacques Helling; de restauratie van het Van Dam-orgel in Willige Langerak luidde een nieuw tijdperk van de firma Slooff in.

Vanuit het liturgisch centrum is goed te zien dat de toren achter het orgel niet langer haast recht staat, maar flink uit het lood.

Het kerkgebouw in Haastrecht kent een veelbewogen historie. In 1511 staken Gelderse troepen de kerk in brand, in 1575 werd het inmiddels herbouwde bedehuis opnieuw verwoest door oorlogsgeweld tussen Geuzen en Spanjaarden. Overstromingen in 1726 brachten het gebouw schade toe. Over de grote brand in 1896 schrijft het *Nieuwsblad van het Noorden* in merkwaardige bewoordingen: "Toen de lantaarn van den toren naar beneden ging, was het een prachtig gezicht. Langzaam zakte hij omver en kwam terecht op het gebouw, daarnaast staande, dat daardoor gedeeltelijk verbrijzeld werd. Het gebouw is zoo goed als geheel vernield." Ook het door H.H. Hess gebouwde orgel (1791) ging verloren. J.F. Witte kreeg in 1898 de opdracht tot de bouw van een nieuw orgel, dat uiterlijk herinneringen oproep aan het vroegere Hess-orgel. Op 12 juni 1964 ging het opnieuw mis: tijdens loodgieterswerkzaamheden brak brand uit, waarbij het Witte-orgel in vlammen opging.

HET VAN DAM-ORGEL

Orgelmaker Nico Slooff, die als organist aan de kerk van Haastrecht verbonden was, wist dat het Van Dam-orgel uit de Hervormde Kerk te Broekerhaven (Bovenkarspel) beschikbaar kwam en heeft ervoor gezorgd dat dit waardevolle instrument naar Haastrecht kwam, waar het op 30 november 1968 werd ingespeeld door Willem Retze Talsma. Pieter en Jacob van Dam, de derde generatie van het Leeuwarder bedrijf, bouwden het orgel voor Bovenkarspel in 1847. De organist C. Meyroos uit Enkhuizen keurde het nieuwe instrument, dat vijftien stemmen kreeg, verdeeld over hoofdwerk en bovenwerk. In 1876 voerde de firma L. Van Dam en zonen een restauratie uit, waarbij ook de dispositie werd gewijzigd. Op het bovenwerk werd de Prestant 4 vt opgeschoven tot Prestant 8 vt en moest de Gemshoorn 2 vt plaatsmaken voor een doorslaande Klarinet 8 vt. Waarschijnlijk zijn toen ook de drie spaanbalgen vervangen door een magazijnbalg. Omstreeks 1930 is de Trompet

Foto van Reilwiki

Het voormalige, in 1964 verbrande Witte-orgel

DICK SANDERMAN
(TEKST EN FOTOGRAFIE)

Blik op het koororgel vanaf het orgelbalkon.

van het hoofdwerk vernieuwd. Bij de overplaatsing naar Haastrecht is kleuronderzoek gedaan betreffende de orgelkas. Onder de lichte pasteltinten die in Bovenkarspel waren aangetroffen, werd de oorspronkelijke mahonie-imitatie teruggevonden. Deze is, samen met de fijnzinnige goudkleurige ornamentschildering, in ere hersteld. Onder advies van Jan Jongepier voerde de firma Slooff in 1987/88 een restauratie uit, waarbij de niet-originele Trompet vervangen werd door een historische Van Dam-Trompet. De Prestant 8 vt van het bovenwerk werd teruggeschoven tot 4 vt. Het moderne pedaalklavier, ooit geleverd door B.F. Bergmeijer te

Naamplaatje Van Dam boven de klavieren.

Woerden, werd vervangen door een pedaalklavier in Van Dam-stijl, met omvang C-h.

RESTAURATIE-2014

De recente restauratie omvatte vooral revisie, schoonmaakwerk en technisch herstel van het gehele instrument. De speelmechaniek vertoonde veel gebreken als gevolg van slijtage. Welmborden en windladen werden gerepareerd. Tijdens het werk kwam aan het licht dat Van Dam voor de fundamentbalken gebruik heeft gemaakt van oude pijpstocken, die door dunne eiken plankjes aan het oog waren onttrokken. Vanwege schimmelvorming moest de klaviatuur grondig worden gereinigd. Veel deuren, zetluiken en panelen waren gekrompen en klemden. Aan de frontzijde helde de orgelkas wat naar voren. Dat is allemaal hersteld, waarna schildersbedrijf De Jongh uit Waardenburg ervoor zorgde dat het orgel er ook uiterlijk weer stralend bij staat.

Dankzij de voortreffelijke akoestiek in het kerkgebouw klinkt het Van Dam-orgel meer dan voortreffelijk. Met z'n vijftien stemmen vult het de ruimte met gemak. Organist Bas Verboom is te feliciteren met zo'n inspirerend instrument. Een behoorlijk klassiek prestantenkoor, kleurrijke fluiten, een echte gemeentezang-Cornet en een tintelend Carillon. De doorslaande Klarinetto is natuurlijk een vreemde eend in de bijt, maar voegt wel een verrassend tintje toe aan het klankenpalet van dit fraaie instrument.

De kerk beschikt verder nog over een elektro-pneumatisch koororgel met acht stemmen op twee manualen en pedaal, in 1990 samengesteld door N.D. Slooff met gebruikmaking van uiteenlopende herkomst. De orgelkas is van Maarschalkerweerd. Het wordt weinig gebruikt, enerzijds vanwege de onprak-

tische plek bezijden het liturgisch centrum, anderzijds omdat het orgel slecht stemming houdt.

De firma Slooff reconstrueerde onlangs het Flaes en Brünjes-orgel van de Christelijke Gereformeerde Kerk 'De Zaaier' in Harderwijk, afkomstig uit de Remonstrantse Kerk in Den Haag (1864). Over deze reconstructie en restauratie hopen we in een van de volgende nummers te berichten.

Het nieuwe tweeklaviers orgel dat Slooff voor de Hervormde gemeente van Ottoland bouwde achter het bestaande front van Standaard, is op 21 september jl. in gebruik genomen.

Haastrecht, Hervormde Kerk
Bouwer: Pieter en Jacob van Dam,
1847, voor Bovenkarspel
Restauraties: Slooff Orgelbouw,
1987/'88 en 2013/'14

Hoofdwerk (C-f²)

Bourdon	16 vt
Prestant	8 vt
Holpijp	8 vt
Octaaf	4 vt
Fluit	4 vt
Quint	3 vt
Octaaf	2 vt
Cornet disc.	4-5 st
Trompet	8 vt

Bovenwerk (C-f²)

Viool de Gambe (v.a. c ²)	8 vt
Roerfluit	8 vt
Prestant	4 vt
Roerfluit	4 vt
Carillon disc.	2 st
Klarinetto	8 vt

Pedaal (C-h)

Aangehangen

Nevenregisters

Koppel HW-BW
Tremulant BW
Afsluiting HW
Afsluiting BW

Toonhoogte: a¹ = 435 Hz
Stemming: naar Van Biezen
Winddruk: 68 mm WK

Samenstelling vulstemmen:

Cornet 4-5 st.:					
c ¹ :	4	2 2/3	2	1 3/5	
fis ² :	4	2 2/3	2	1 3/5	1 1/3

Carillon:		
c ¹ :	2	4/5

